



Livsmedelsföretagens kunskap om ekologiska produktregler vid kontroll utförd av certifieringsorgan

Mohannad Hejaze

Examensarbete/Självständigt arbete i livsmedelsvetenskap • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för energi och teknik
Magisterprogrammet i livsmedelstillsyn
Examensarbete 2024:04 • ISSN 1654-9392
Uppsala 2024

I



Livsmedelsföretagens kunskap om ekologiska produktregler vid kontroll utförd av certifieringsorgan

Mohannad Hejaze

Handledare: Pernilla Tidåker, SLU, institutionen för energi och teknik
Bitr. handledare: Kåre Wahlberg, Revisionsledare, Kiwa Certification AB
Examinator: Mattias Eriksson, SLU, institutionen för energi och teknik

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Avancerad, A1E
Kurstitel: Självständigt arbete i livsmedelsvetenskap
Kurskod: EX1008
Program/utbildning: Livsmedelstillsyn- magisterprogram
Kursansvarig inst.: Institutionen för energi och teknik
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2024
Omslagsbild: imagine-mexico.com
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Serietitel: Examensarbete (Institutionen för energi och teknik, SLU)
Delnummer i serien: 2024:04
ISSN: 1654-9392

Nyckelord: ekologiska, livsmedel, EKO, tillsyn, certifieringsorgan, bekämpningsmedel, GMO

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institution för energi och teknik

Sammanfattning

I samband med revisioner i Sverige har det lyfts att det behövs en ökad kontroll av EKO-livsmedel. Som revisionsledare på livsmedelsenheten i Kiwa Certification AB initierade jag denna studie för att få en helhetsbild av hur väl livsmedelsverksamheter i Sverige uppfyller kraven enligt EU-förordning 2018/848 när det gäller ekologiska produkter. Studien omfattade 35 livsmedelsverksamheter belägna i Västsverige. Av dessa var 15 grossister, 10 butiker, 6 förädlare och 4 importörer från tredje land. Fokus för kontrollen låg främst på om livsmedelsföretagen hade tillräcklig kunskap om kraven i EU-förordning 2018/848 och om de hade etablerade system för spårbarhet och rutiner för återkallande av eko-produkter vid behov. Vid kontrollen låg fokus på journal över genomförd mottagningskontroll av eko-produkter samt att livsmedelsföretagen kunde visa att de hade ett fungerande system för spårbarhet, väl kännedom om EU-förordning 2018/848, och hade relevant dokumentation på plats liksom GMO-fria intyg och Kontrollintyg (COI) vid importtillfälle från tredje land. Resultatet visade att många livsmedelsföretag förlitar sig på att ekologiska livsmedelsproducenter har den kunskap som krävs för att uppfylla gällande EU-regler och producera certifierade ekologiska livsmedel. Ibland saknade livsmedelsföretagare relevant dokumentation såsom intyg om GMO-frihet eller annan tillämplig dokumentation som eko-certifikat för ekologiska produkter och var tvungna att kontakta tidigare led, såsom leverantörer, för att få denna dokumentation. Slutsatsen av arbetet är att livsmedelsföretagare i stor utsträckning uppvisar en ganska bra medvetenhet om hur viktigt det är att hantera, lagra och särskilja ekologiska produkter från konventionella produkter genom att separera och märka råvarorna vid mottagande och tydligt identifiera dem genom hela processen för att undvika förväxling eller förvirring mellan råvarorna.

Nyckelord: ekologiska, livsmedel, tillsyn, certifiering, bekämpningsmedel, GMO

Abstract

In connection with audits in Sweden, it was discovered that increased control of organic food is needed. As a lead auditor at the food unit of Kiwa Certification AB, I initiated this study to gain an overview of how well food establishments in Sweden comply with the requirements of EU Regulation 2018/848 regarding organic food products. The study covered 35 food businesses located in Western Sweden. Among these were 15 wholesalers, 10 retailers, 6 processors, and 4 importers from third countries. The focus of the control was primarily on whether food companies had sufficient knowledge of the requirements in EU Regulation 2018/848 and if they had established systems for traceability and procedures for recalling organic products when necessary. The results showed that many food business operators rely on organic food producers who have the necessary knowledge to comply with applicable EU regulations and produce certified organic foods.

At times, food business operators lacked relevant documentation such as GMO-free certificates or other applicable documentation and had to contact previous links, such as suppliers, to obtain this documentation. The conclusion of the work is that food companies largely demonstrate a fairly good awareness of how important it is to handle, store, and separate organic products from conventional ones. The results showed that many food companies rely on organic food producers having the knowledge required to comply with current EU regulations and produce certified organic food. Sometimes, food company owners lacked relevant documentation such as certificates of GMO-free status or other applicable documentation like eco-certificates for organic products and had to contact previous links, such as suppliers, to obtain this documentation. The conclusion of the work is that food company owners largely demonstrate a fairly good awareness of how important it is to handle, store, and separate organic products from conventional products by segregating and labeling raw materials upon receipt and clearly identifying them throughout the process to avoid confusion or mix-up between the raw materials.

Keywords: organic, food, supervision, certification, pesticides, GMO

Figurförteckning	12
Förkortningar	7
1. Inledning	8
1.1 Syfte	10
1.2 Frågeställningar.....	10
2. Bakgrund	10
2.1 Vad är ekologiska livsmedel?.....	10
2.2 Hur är lagstiftningen uppbyggd?.....	11
2.3 EU:s ekomärke.....	12
2.3.1 Varför har EU ett ekomärke?	12
2.3.2 När ska EU-lövet användas?	12
2.3.3 Vad är grafiska regler för EU-lövets storlek och färg?	13
2.4 Samarbete och ansvarsfördelning mellan tillsynsmyndigheter och certifieringsorgan.....	14
2.4.1 Vem kontrollerar och övervakar ekologiska livsmedel i Sverige?	14
2.4.2 Vilka kontrollmetoder används för ekologiska livsmedel?	15
2.4.3 Vad är TRACES?	15
2.5 Regler för certifiering	16
2.5.1 Anmälan till behörig myndighet.....	16
2.5.2 Vilka kontrollmetoder används för ekologiska livsmedel?.....	17
2.5.3 Revisor inom ekologisk produktion.....	18
3. Material och metod	20
3.1 Litteratursökning.....	20
3.2 Val av material och metod.....	20
4. Resultat	22
4.1 Har livsmedelsföretag tillräckliga kunskapar om kraven i EU-förordning 2018/848?...22	
4.2 Finns ett system för spårbarhet och avstämning som uppfyller kraven i EU-förordning 2018/848?.....	22
4.3 Sker märkningen av ekologiska livsmedel på rätt sätt i livsmedelsföretag?.....	22
4.4 Kontrollorgans bedömning av livsmedelsföretagets hantering och produktion av ekologiska livsmedel?.....	23
5. Diskussion	24
6. Slutsater	28

7. Referenser	29
Populärvetenskaplig sammanfattning	31
Tack	32
Bilaga 1	33
Bilaga 2	34

Förkortningar

COI	Certificate of inspection
EKO	Ekologiska produkter
EU	Europeiska Unionen
GMO	Genetiskt modifierade organismer
SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
SWEDAC	Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll

1. Inledning

Livsmedelssäkerhet är viktigt för konsumenternas uppfattning om livsmedel. Kvalitet, pris och utseende är viktiga, men kan komma i andra hand för konsumenterna. Ofta är en konsument inte kapabel att bedöma livsmedelssäkerheten vid inköpsstadiet och förlitar sig främst på informationen som tillhandahålls på produkten och den uppenbara pålitligheten hos leverantören (Rijk 2007).

Över tid har konsumenternas oro över kvaliteten och säkerheten hos konventionell mat intensifierats och denna oro har varit en drivkraft för ökad miljöhänsyn samt en ökad efterfrågan på ekologiskt odlade livsmedel, som betraktas som hälsosammare och säkrare (Faidon Magkos m.fl., 2006).

Livsmedelssäkerhet är en global folkhälsofråga och även en avgörande aspekt av livsmedelstrygghet. För ett livsmedelsproducerande företag spelar livsmedelssäkerhet en viktig roll för att upprätthålla sitt rykte, så företag förlitar sig på certifieringssystem för att skydda konsumenterna (Zanatta m.fl., 2023).

SLU (2023) har sammanfattat ett antal studier där hälsoeffekterna av att äta ekologisk mat har undersökts genom att följa konsumenter under lång tid, där vissa föredrog ekologiskt och andra konventionellt. Dessa studier har visat på vissa positiva hälsoeffekter, men slutsatserna är ännu osäkra. Andra aspekter av kosten verkar spela en större roll. En av de mest betydande skillnaderna enligt SLU-studien är att ekologiskt producerad mat har betydligt lägre halter av bekämpningsmedelsrester jämfört med konventionellt producerad mat. Studier som har genomförts på befolkningen indikerar negativa effekter av vissa bekämpningsmedel, bland annat på barns utveckling av nervsystemet, trots att dessa medel genomgår omfattande säkerhetstester innan de godkänns för användning. För dem som arbetar inom odlingar i utvecklingsländer, där regler kring kemikalier ofta är svaga, finns det betydande hälsorisker. Å andra sidan visar forskningen att det finns relativt få signifikanta skillnader vad gäller näringsinnehållet mellan ekologiskt och konventionellt producerad mat.

Ekologisk produktion har visat sig ha fördelar för miljön genom minskad användning av bekämpningsmedel och konstgödsel, vilket minskar risken för föroreningar av mark och vatten. Dessutom främjar ekologiskt jordbruk biologisk mångfald och bevarar markens fruktbarhet genom användning av grüngödsling och andra hållbara metoder. Det finns också indikationer på att ekologisk produktion

kan bidra till att minska klimatpåverkan genom minskade utsläpp av växthusgaser. Trots detta är det viktigt att fortsätta utvärdera och förbättra ekologiska metoder för att säkerställa deras långsiktiga positiva effekter på miljön (Jordbruksverket 2023).

Flertalet livsmedelsföretag är väl medvetna om betydelsen av tillverkning och hantering av ekologiska produkter, vilket innefattar korrekt rengöring av produktionsutrustning, behållare och transportfordon. Dessa företag behöver lägga stor vikt vid noggrann övervakning för att säkerställa att rengöringsprocessen är effektiv och att dokumentationen är korrekt. Dessutom bör de ha väl etablerade rutiner för att undvika kontaminering med konventionellt producerade produkter och för att försäkra sig om att produkterna verkligen är ekologiskt certifierade genom flera åtgärder, såsom separation och tydlig märkning av ekologiska produkter för att hålla dem åtskilda från konventionella produkter. Det är därför viktigt att livsmedelsrevisorer utför noggranna kontroller på detta område för att säkerställa att företagen upprätthåller höga standarder för hygien och livsmedelssäkerhet, särskilt när det gäller ekologiska produkter (Livsmedelsverket, 2024a).

EU-förordning 2018/848 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter fastställer att produkter som framställts av GMO och produkter som framställts med GMO inte får användas i livsmedel. Livsmedelsföretag som producerar eller säljer ekologiska livsmedel är föremål för kontroll av särskilda kontrollorgan. Dessa kontrollorgan utför revisioner och kontroller av den ekologiska produktionen för att säkerställa att företagen följer reglerna och rutinerna för ekologisk produktion. SWEDAC (Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll) ansvarar för att ackreditera dessa kontrollorgan. Livsmedelsverket delegerar i sin tur ansvaret för kontrollen till dessa kontrollorgan. Det innebär i praktiken att både SWEDAC och Livsmedelsverket övervakar och kontrollerar hur väl kontrollorganen fullgör sina uppgifter (Livsmedelsverket, 2024a).

1.1 Syfte

Huvudsyftet med detta arbete är att belysa vilken kunskap om gällande regelverk livsmedelsföretag har som handlar med ekologiska produkter, samt att ge en överblick över certifieringsorganens roll i kontrollen i Sverige. Denna studie begränsar sig till kontroll av ekologiska produkter enligt EU:s regelverk och beaktar inte certifiering enligt KRAV.

Dessutom kommer studien att lyfta de utmaningar som livsmedelsföretagare står inför när det gäller att implementera regler om ekologisk mat. Genom att se över och analysera tillsynen av certifieringsorganen kan vi förstå vilken roll Livsmedelsverkets delegerade befogenheter spelar för att säkerställa efterlevnaden av ekologiska regler. Detta ger insikt i inte bara den operativa aspekten av kontroll, utan också hur den bidrar till att säkerställa kvaliteten och trovärdigheten för ekologiska produkter på marknaden.

1.2 Frågeställningar

1. Har livsmedelsföretag tillräcklig kunskap om kraven i EU-förordning 2018/848?
2. Har livsmedelsföretaget ett system för spårbarhet och en rutin vid återkallande av produkter som inte uppfyller kraven i EU-förordning 2018/848?
3. Sker märkningen av ekologiska livsmedel på rätt sätt i livsmedelsföretag?
4. Hur bedömer kontrollorgan livsmedelsföretagets hantering och produktion av ekologiska livsmedel?

2. Bakgrund

2.1 Vad är ekologiska livsmedel?

Enligt EU-förordning 2018/848 produceras ekologiska livsmedel enligt strikta ekologiska principer och riktlinjer. I ekologisk odling är användningen av konstgödsel och syntetiska kemiska bekämpningsmedel förbjuden. Istället tillåts användning av vissa naturligt förekommande ämnen som bekämpningsmedel, såsom spinosad, pyretriner och svavel. För djuren krävs att fodret är ekologiskt och i möjligaste mån odlas på den egna gården. Dessa djur ska också ha möjlighet att vistas utomhus och utöva sina naturliga beteenden. Tanken är att djuren ska födas upp på gården i en integrerad produktion. För att minska behovet av medicinering bland djuren prioriteras förebyggande åtgärder. Om ett djur behöver medicin

behandlas det, men med förlängd karenstid innan slakt eller före konsumtion av mjölk eller ägg. Ekologisk produktion förbjuder användningen av genetiskt modifierade organismer och bestrålning. Endast ett fåtal tillsatser är tillåtna för att uppfylla de strikta kraven för ekologisk märkning.

2.2 Hur är lagstiftningen uppbyggd?

Det finns flera lagar som reglerar produktionen av ekologiska livsmedel inom Europeiska Unionen (EU). Från och med den 1 januari 2022 har Europaparlamentets och rådets förordning EU:2018/848, antagen den 30 maj 2018, blivit den gällande lagstiftningen inom EU som reglerar ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter. Denna förordning, även känd som den grundläggande rättsakten, ersätter och upphäver rådets förordning (EG) nr 834/2007 från den 28 juni 2007.

EU-förordning 2018/848 fastställer omfattande regler och normer för ekologisk produktion, med syfte att säkerställa integriteten och äktheten hos ekologiska produkter på den europeiska marknaden. Den omfattar olika aspekter såsom jordbrukstekniker, djurvälstånd, bearbetningsmetoder och märkningskrav. Genom att etablera en enhetlig ram syftar förordningen till att stärka konsumenternas förtroende för ekologiska produkter samtidigt som den främjar hållbara jordbrukstekniker.

Utöver EU-förordning 2018/848 skedde ytterligare en betydande lagstiftningsutveckling under 2023. En tilläggsrättsakt infördes för att adressera specifika märkningskrav för sällskapsdjursfoder som tillverkats i enlighet med bestämmelserna i EU-förordning 2018/848. Denna ytterligare förordning understryker Europeiska unionens åtagande att säkerställa transparens och tydlighet i märkningen, även inom specialiserade sektorer såsom produktion av sällskapsdjursfoder.

Även Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2021:12) som reglerar kontrollen av ekologisk produktion tillämpas i Sverige. Utöver dessa lagar behöver man i kontrollen av ekologiska livsmedel också ta hänsyn till regler som fastställs i Lag (2013:363) om kontroll av ekologisk produktion. Denna lag reglerar kontrollen av ekologisk produktion och säkerställer att reglerna för ekologisk produktion följs. Dessutom finns förordning (2013:1 059) om kontroll av ekologisk produktion, som fastställer närmare bestämmelser om kontroll av ekologisk produktion och tillämpas för att säkerställa att ekologiska livsmedel produceras enligt höga standarder (Livsmedelsverket, 2024a).

2.3 EU:s ekomärke

2.3.1 Varför har EU ett ekomärke?

Enligt EU-förordning 848/2018 är EU-lövet, även känt som ekomärket, en enhetlig visuell symbol som används för att känna igen ekologiska produkter från EU (Figur 1). Det syftar till att underlätta för konsumenterna att hitta ekologiska produkter och förbättra möjligheterna för jordbrukare att sälja sina produkter över hela EU.

För att kunna använda EU-lövet måste produkterna först certifieras som ekologiska av ett auktoriserat kontrollorgan. Detta innebär att de måste uppfylla strikta kriterier för produktion, bearbetning, transport och lagring. Kraven inkluderar att produkterna måste innehålla minst 95 % ekologiska ingredienser och att de resterande 5 % måste uppfylla specifika villkor. Dessutom är det inte tillåtet att en ingrediens förekommer både som ekologisk och icke-ekologisk.

Förutom att produkten bär EU-lövet måste också kontrollorganets kod och platsen där jordbruksråvarorna har odlats anges bredvid märket. Denna transparens syftar till att öka förtroendet hos konsumenterna och garantera att de ekologiska produkterna följer de fastställda standarderna.



Figur 1. EU:s ekologiska logotyp

2.3.2 När ska EU-lövet användas?

Enligt EU-förordning 848/2018 är ekomärket obligatoriskt för de flesta ekologiska produkter inom EU och det finns tydliga regler för dess användning. Det främsta syftet är att undvika förvirring bland konsumenterna, stärka förtroendet för ekologiska livsmedel och underlätta myndigheternas inspektioner.

Märket måste användas för:

- Alla färdigförpackade livsmedel som produceras och säljs som ekologiska inom EU

Märket får användas för:

- Importerade varor som uppfyller EU:s regler för import av ekologiska produkter
- Ekologiska produkter som inte är färdigförpackade
- Ekologiska produkter från EU som exporteras till andra delar av världen
- Informationskampanjer om ekologiskt jordbruk, dock får märket inte vara vilseledande eller antyda att en icke-ekologisk produkt uppfyller kraven för en ekologisk produkt

Märket får inte användas för:

- Produkter som innehåller mindre än 95 % ekologiska ingredienser
- Storkök, såsom restauranger och sjukhus
- Produkter som inte omfattas av reglerna för ekologisk produktion, till exempel kosmetika eller jakt- och fiskeprodukter
- Produkter som är "under omställning", det vill säga produkter som framställs när ekologiska metoder precis har införts och det fortfarande kan finnas icke-ekologiska ämnen i jorden eller djurkedjan

2.3.3 Vad är grafiska regler för EU-lövet storlek och färg?

Enligt EU-förordning nr 848/2018 finns det strikta regler för storlek och färg för EU-lövet:

- Storlek: EU-lövet ska normalt sett vara minst $13,5 \times 9$ mm. På mycket små förpackningar tillåts en minsta storlek på 9×6 mm för att säkerställa att märket fortfarande är synligt och läsbart.
- Färg: Märket ska vara i grönt och vitt enligt specificerade regler, förutom när det skrivs ut från en färgskrivare. Detta färgschema är utformat för att ge enhetlighet och tydlighet åt märket.
- Stilisering: EU-lövet får inte stiliseras, vilket innebär att det inte får ha genomskinlig bakgrund eller använda 3D-effekter. Detta för att säkerställa att märket behåller sin tydlighet och igenkännlighet utan att förvridas eller förändras på olika förpackningar.

2.4 Samarbete och ansvarsfördelning mellan tillsynsmyndigheter och certifieringsorgan

2.4.1 Vem kontrollerar och övervakar ekologiska livsmedel i Sverige?

Den nuvarande EU-förordning 2018/848 om ekologisk produktion, trädde i kraft 1 januari 2022 och alla livsmedelföretagare som omfattas ska se till att deras eko produkter uppfyller EU-förordningens krav (Livsmedelsverket, 2024a).

Inom EU finns enhetliga regler som definierar vad som klassas som ekologiskt. Dessa regler omfattar produktionsprocessen, märkning, kontroll och import. Alla medlemsstater inom EU måste följa dessa regler. Ekologiska livsmedel kan exporteras till EU genom olika avtal. För att en produkt ska kunna klassificeras som ekologisk måste dess produktion uppfylla de regler som fastställs i EU-förordningen. Inom EU krävs att nästan alla företag som vill märka sina produkter som ekologiska eller inkludera ekologiska ingredienser måste genomgå certifiering hos ett auktoriserat kontrollorgan och låta sitt företag bli föremål för deras kontroller. Det är viktigt att notera att lagstiftningen om ekologisk produktion inte gäller för storhushåll.

Kontrollen av ekologiska livsmedel i Sverige regleras och övervakas av flera myndigheter, främst Livsmedelsverket och Jordbruksverket.

Jordbruksverket ansvarar för att främja ekologisk produktion och hållbart jordbruk i Sverige. De utfärdar certifieringar för ekologiska jordbruk och övervakar att producenter följer de regler och principer som gäller för ekologisk odling och djurhållning (Jordbruksverket 2023).

Livsmedelsverket är den svenska myndighet som ansvarar för att säkerställa att livsmedel, inklusive ekologiska livsmedel, är säkra att konsumera och uppfyller de regler som gäller för märkning och innehåll. De har en övervakande roll när det gäller att säkerställa att ekologiska produkter inte innehåller otillåtna ämnen och att märkning och marknadsföring av ekologiska livsmedel följer lagstiftningen.

Ekologiska certifieringsorgan: Det finns även privata organisationer som är certifierade av Jordbruksverket för att utföra kontroller och certifieringar av ekologiska producenter och produkter. Dessa certifieringsorgan genomför regelbundna inspektioner av ekologiska gårdar och livsmedelsproducenter för att säkerställa att de uppfyller de ekologiska standarderna och föreskrifterna.

2.4.2 Vilka kontrollmetoder används för ekologiska livsmedel?

Kontrollmetoder omfattar bland annat:

- Granskning av odlingsteknik för att säkerställa att inga syntetiska kemiska bekämpningsmedel eller konstgödsel används
- Kontroll av foder för djur för att säkerställa att de inte utsätts för bekämpningsmedel eller genetiskt modifierade organismer (GMO)
- Övervakning av djurvälstånd och att djurhållningen uppfyller ekologiska standarder
- Provtagning och analys av ekologiska produkter för att säkerställa att de inte innehåller otillåtna ämnen eller bekämpningsmedel över de tillåtna gränsvärdena

Dessa kontrollmetoder är avsedda att garantera att konsumenterna kan lita på att produkter som säljs som ekologiska verkligen uppfyller de ekologiska standarderna och att de är hälsosamma och miljövänliga (Livsmedelverket 2024).

2.4.3 Vad är TRACES?

TRACES (Trade Control and Expert System) är en digital plattform som EU använder för att säkerställa spårbarheten och övervakningen av olika typer av produkter, inklusive levande djur, växter, foder, animaliska produkter, ekologiska varor samt växt- och träprodukter. Denna plattform är avgörande både för handeln inom den inre marknaden bland EU-länderna, särskilt när det gäller djur och animaliska produkter, och för import och export från och till länder utanför EU. Från och med den 1 januari 2022 började EU använda TRACES.NT (Trade Control and Expert System New Technology) specifikt för export av livsmedel. Detta är en uppgradering av den befintliga plattformen som syftar till att förbättra och effektivisera processen för att säkerställa livsmedelssäkerheten och spårbarheten vid export.

Genom att använda TRACES och TRACES.NT kan EU säkerställa att produkter som exporteras och importeras följer de nödvändiga reglerna och standarderna för hälsa, säkerhet och spårbarhet. Detta är viktigt för att skydda konsumenterna, säkerställa djurvälståndet och bevara miljön genom att minska risken för spridning av sjukdomar och skadedjur samt för att förhindra olaglig handel med produkter som kan utgöra en risk för folkhälsan eller miljön.

Inom ramen för TRACES och TRACES.NT delar tillsynsmyndigheter och certifieringsorgan ansvaret för att säkerställa efterlevnaden av regler och standarder

för import och export av olika produkter inom EU och mellan EU och länder utanför unionen.

Tillsynsmyndigheterna är ansvariga för att övervaka och genomföra tillsynsåtgärder för att säkerställa att de importerade och exporterade produkterna uppfyller EU:s lagstiftning och krav på hälsa, säkerhet och spårbarhet (Livsmedelsverket, 2024a). Deras roller inkluderar att utfärda tillstånd, genomföra inspektioner, provtagningar och analyser samt att vidta åtgärder vid överträdelser. Certifieringsorganen å andra sidan är ansvariga för att utfärda certifikat och intyg som bekräftar att produkterna uppfyller de nödvändiga kraven och standarderna. Dessa organ genomför ofta kontroller och revisioner av företag och anläggningar för att säkerställa att deras produktion och processer är i enlighet med de regler som gäller för export till EU.

Genom detta delade ansvar mellan tillsynsmyndigheter och certifieringsorgan kan EU säkerställa en effektiv och pålitlig kontroll av produkter som passerar gränserna, vilket bidrar till att skydda konsumenternas hälsa och säkerhet, djurvälståndet samt miljön. Denna samarbetsmodell är grundläggande för att säkerställa en smidig och säker handel med produkter inom och utanför EU.

2.5 Regler för certifiering

EU-förordning 848/2018 anger vilka livsmedelsföretag som ska vara certifierade så alla företag som är involverade i produktion, bearbetning, lagring, distribution, export eller import av ekologiska produkter, eller som använder ekologisk produktion som referens i sin marknadsföring, är skyldiga att vara certifierade. Detta inkluderar även företag som outsourcar delar av sin verksamhet till tredje part. Till exempel kan ett företag delegera vissa uppgifter till en underleverantör som inte är certifierad.

Även livsmedelsanläggningar som köper och säljer ekologiska produkter, men inte har egna lager, omfattas av kravet på certifiering. Det bör noteras att företag som enbart säljer direkt till slutkonsumenter inte behöver vara certifierade, förutsatt att de inte bedriver nätförsäljning eller distansförsäljning, eller säljer andra icke-förpackade produkter än foder.

2.5.1 Anmälan till behörig myndighet

Enligt EU-förordning nr 848/2018 krävs det att livsmedelsföretag som planerar att hantera eller sälja/marknadsföra ekologiska produkter anmäler sin verksamhet till de behöriga myndigheterna, vilket vanligtvis inkluderar Jordbruksverket och/eller

Livsmedelsverket. Efter att ha gjort denna anmälan måste företagen också ta kontakt med ett kontrollorgan för att ansöka om certifiering enligt EU:s lagstiftning för ekologisk produktion. Den ekologiska produktionen övervakas av särskilda kontrollorgan som har delegerats denna uppgift av Jordbruksverket och Livsmedelsverket.

I Sverige är kontrollorgan som privata företag som är ackrediterade av SWEDAC. Dessa privata företag har ansvaret för att genomföra kontroller och certifieringar enligt EU:s lagstiftning för ekologisk produktion. SWEDAC spelar en central roll genom att godkänna och övervaka dessa kontrollorgan för att säkerställa att de uppfyller höga kvalitets- och kompetenskrav för att utföra ekologiska kontroller och certifieringar på ett tillförlitligt sätt. Denna struktur säkerställer att den ekologiska produktionen i Sverige följer de strikta standarder som krävs för att garantera kvalitet och förtroende hos konsumenterna.

Det är viktigt att kontrollorgan samarbetar och samordnar med dessa tillsynsmyndigheter för att säkerställa att livsmedelsföretagen uppfyller ekologiska produktionskrav i enlighet med EU-lagstiftningen.

2.5.2 Kontroll

Enligt EU-förordning nr 848/2018 ska kontroll av ekologiska livsmedel omfatta en grundlig granskning av odlingsteknik, hantering av foder, djurvälstånd och andra relevanta faktorer för ekologisk produktion. Den måste utföras i enlighet med tydliga riktlinjer och protokoll som fastställs i den aktuella lagstiftningen för att säkerställa att verksamheten följer de ekologiska produktionskraven på ett korrekt sätt. Dessutom är det av avgörande betydelse att produkterna märks och certifieras korrekt som ekologiska för att ge konsumenterna tillförlitlig information om produktens ekologiska status.

Genom att följa dessa riktlinjer och genomföra noggranna kontroller bidrar kontrollorganet till att säkerställa att ekologiska produkter uppfyller höga standarder för ekologisk produktion enligt EU:s lagstiftning, vilket ger konsumenterna förtroende för märkningen av dessa produkter.

För certifierade företag inom ekologisk produktion krävs regelbundna kontrollbesök från kontrollorganet för att säkerställa att de följer de ekologiska produktionsstandarderna. Dessa besök ska ske minst en gång per år, men kan vara mer frekventa om det anses nödvändigt. Dessutom kan kontrollorganet göra undantag från den årliga fysiska kontrollen och förlänga intervallet mellan besöken till högst 24 månader under vissa förutsättningar. För att få förlänga intervallet

mellan kontrollbesöken måste företagen uppfylla vissa kriterier, inklusive att ha varit ekologiskt certifierade i minst tre år och inte ha haft några betydande eller kritiska avvikelser under de senaste tre åren. Dessutom måste kontrollorganet bedöma att risken för att reglerna för ekologisk produktion inte följs är låg. Det är också viktigt att en viss andel av kontrollerna är oanmälda för att säkerställa efterlevnad av de ekologiska standarderna även när företagen inte förväntar sig inspektioner.

Dessutom bör extra stickprovsbesök utföras, utöver det årliga fysiska besöket, hos minst tio procent av de certifierade företagen, särskilt de med hög riskklassning. Provtagning av produkter och medlemmar inom olika aktörsgrupper är också en del av kontrollprocessen för att säkerställa att ekologiska produkter som säljs på marknaden uppfyller höga standarder för ekologisk produktion och märkning.

2.5.3 Revisor inom ekologisk produktion

Enligt riktlinjerna för granskning av ledningssystem (ISO 19011:2 018) bör en individ uppfylla vissa villkor och krav för att bli kvalificerad som revisor inom området för ekologisk produktion och certifiering. Dessa krav kan variera något beroende på den specifika certifieringsorganisationen eller tillsynsmyndigheten, men vanligtvis inkluderar de följande:

- **Utbildning:** Revisorn bör ha lämplig utbildning och/eller erfarenhet inom områden relaterade till jordbruk, livsmedelsproduktion, miljövetenskap eller liknande. Det kan krävas att revisorn har en akademisk examen eller yrkesmässig utbildning inom relevant område.
- **Kännedom om ekologiska standarder och regler:** Revisorn måste ha god kännedom om gällande ekologiska standarder och lagar, inklusive EU:s lagstiftning och certifieringskrav för ekologisk produktion. Detta kan innebära att ha genomgått specifik utbildning eller fortbildning om ekologiska regler
- **Erfarenhet:** Det kan krävas att revisorn har praktisk erfarenhet av att arbeta inom området för ekologisk produktion eller livsmedelscertifiering. Detta kan inkludera erfarenhet av att utföra revisioner, inspektioner eller kvalitetssäkringsarbete inom ekologisk produktion.
- **Certifiering eller auktorisering:** Vissa certifieringsorgan eller tillsynsmyndigheter kan kräva att revisorn genomgår specifik certifiering eller auktorisering för att kunna utföra revisioner inom ekologisk produktion. Detta kan innebära att genomgå ett certifieringsprogram eller uppfylla vissa kriterier för att bli auktoriserad som ekorevisor

- Fortbildning och uppdatering: Revisorn förväntas hålla sig uppdaterad om förändringar och uppdateringar inom ekologisk produktion och certifiering. Det kan krävas att revisorn deltar i fortbildningsaktiviteter eller kurser för att hålla sig ajour med nya standarder, regler och bästa praxis inom området

Genom att uppfylla dessa villkor och krav kan en individ bli kvalificerad som revisor inom ekologisk produktion och certifiering och utföra revisioner för att säkerställa överensstämmelse med ekologiska standarder och regler. Det är viktigt att notera att certifieringsorgan eller tillsynsmyndigheter kan ha sina egna specifika krav och processer för att kvalificera revisorer, så det är viktigt att söka information från relevant organisation eller myndighet för aktuella krav och riktlinjer.

3. Material och metod

3.1 Litteratursökning

I litteratursökningen har flera olika vetenskapliga artiklar om ekologisk produktion identifierats.

Litteratursökningen utfördes med sökorden: bekämpningsmedel, livsmedel, EKO, tillsyn, ackrediterade laboratorier, pesticides, organic Food, supervision, accredited laboratories. Utifrån detta valdes relevanta artiklar till studien ut. Vissa studier valdes ut med hjälp av referenslistor från liknande studier.

Databaser som använts för framtagning av vetenskapliga artiklar och litteratur har framför allt varit SLU:s egen databas Primo och andra databaser som Google Scholar och Web of Science samt relevanta artiklar, böcker och rapporter från Livsmedelsverkets hemsida. Dessutom har även EU-förordning 2018/848 som berör på ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter använts för att komplettera kunskapsinhämtningen.

3.2 Val av material och metod

För att utföra denna studie, valdes 35 livsmedelsanläggningar med olika storlekar och olika typer av produktion/hantering i Sverige ut. Dessa anläggningar inkluderade de som producerar, förbereder, distribuerar eller lagrar ekologiska produkter, samt de som importerar dessa produkter från ett tredjeland. Genom att inkludera en mångfald av anläggningar med olika verksamhetsområden och storlekar, syftade studien till att ge en bred och representativ bild av den ekologiska livsmedelsindustrin i Sverige.

Studien valde ut fyra huvudtyper av livsmedelsföretag: butiker med eller utan onlineförsäljning, förädlingsföretag, grossiståterförsäljare och tradingsföretag, samt importör från tredjeländer. Dessa huvudtyper av livsmedelsföretag presenteras i bilaga 1.

Kontrollen genomfördes i form av förannmäld revision. Kontrollen hade ett särskilt fokus på granskning av rutiner, styrande dokument och intervju med personal och rundvandring i lokaler under produktion.

Granskningen av rutiner utfördes genom att analysera följande områden:

- Rutin för leverantörsbedömning: Detta innebär att man undersökte hur företaget bedömer och väljer sina leverantörer av ekologiska produkter för att säkerställa att de uppfyller de nödvändiga kraven och standarder
- Rutin för återkallelse av ekologiska produkter: Detta avser de procedurer och processer som företaget har på plats för att hantera och återkalla ekologiska produkter om det skulle uppstå några problem eller risker
- Rutin för mottagningskontroll: Detta innebär att man undersökte hur företaget kontrollerar och godkänner ekologiska produkter när de tas emot för att säkerställa deras kvalitet och överensstämmelse med gällande regler och standarder
- Rutiner för rengöring, desinfektion och bekämpning: Detta omfattar de åtgärder och metoder som företaget använder för att rengöra, desinficera och bekämpa eventuell förorening eller smitta som kan påverka ekologiska produkter

Samtidigt genomfördes intervjuer med personal och kvalitetsansvarig inom företaget för att få deras perspektiv och insikter kring säkerställningen av hanteringen av ekologiska produkter i verksamheten. Genom att kombinera granskning av rutiner med intervjuer, kunde jag få en djupare förståelse för hur ekologiska produkter hanteras och säkerställs på olika nivåer inom företaget.

Vid planeringen av studien skapades en checklista med några frågor som skulle ge detaljerade svar. Samtliga frågor i checklistan var anpassade för alla livsmedelsföretag som har kontrollerats (Se bilaga 2).

4. Resultat

Resultat redovisas för 35 livsmedelsanläggningar enligt checklista som används under kontrollbesök (bilaga 2).

4.1 Har livsmedelsföretag tillräckliga kunskapar om kraven i EU-förordning 2018/848?

- 86 % (30 st) av livsmedelsföretag hade tillräckliga kunskapar om kraven i EU-förordning
- 14 % (5 st) av livsmedelsföretag (butiker) hade endast delvis kunskap om kraven i EU-förordningen och upptäcktes ha avvikelser gällande rutiner för reklamationshantering eller brist på återkallningsplaner vid misstanke om att ekologiska produkter inte uppfylla kraven i EU-förordning

4.2 Finns ett system för spårbarhet och avstämning som uppfyller kraven i EU-förordning 2018/848?

- 97 % (34 st) av livsmedelsföretag hade ett bra digitalt system för spårbarhet och avstämning av ekologiska produkter
- 3 % (1 st) av livsmedelsföretag (en grossist) hade ett system för spårbarhet och avstämning men vid revisionen kunde dock inte företaget redovisa en korrekt avstämning och massbalans av certifierade volymer för en ekologisk produkt under den specificerade perioden. Detta berodde på bristfällig dokumentation av inkommande produkter, utgående produkter och förändringar i lagret

4.3 Sker märkningen av ekologiska livsmedel på rätt sätt i livsmedelsföretag?

- 71 % (25 st.) utförde märkningen av ekologiska livsmedel korrekt enligt rutiner för märkning
- 29 % (10 st.) utförde märkningen av ekologiska livsmedel felaktigt. Bland dem upptäcktes (6 st.) grossister ha avvikelser angående att hänvisningen till ett certifieringsorgan som kontrollerat den verksamhetsutövare som genomfört den senaste bearbetningen av ekologiska produkter saknades. Likaså upptäcktes att (4 st.) butiker hade avvikelser då EUs logotyp saknades på förpackningen för färdigförpackade livsmedel till konsument. Trots att företagen hade bra skriftliga rutiner för märkning av ekologiska produkter, fanns det brister i implementeringen av dessa rutiner

4.4 Kontrollorgans bedömning av livsmedelsföretagets hantering och produktion av ekologiska livsmedel?

Kontrollorganets bedömning av livsmedelsföretagets hantering och produktion av ekologiska livsmedel omfattar flera steg för att säkerställa överensstämmelse med kraven för ekologisk produktion. Resultaten av kontrollbesöken ger en positiv bild av livsmedelsföretagens hantering av ekologiska livsmedel:

- 94 % (33 st.) av livsmedelsföretag bedöms ha en bra hantering av ekologiska livsmedel, vilket indikerar att de uppfyller eller överträffar kraven för ekologisk produktion och märkning
- 6 % (2 st.) av livsmedelsföretag (2 grossister) bedöms delvis ha en bra hantering av ekologiska livsmedel, vilket kan innebära att de har några områden där förbättringar behövs som att granska och bekräfta giltigheten samt den aktuella statusen för alla nödvändiga ekologiska certifikat för sina leverantörer och tillstånd inför revisionen, samt att informera certifieringsorganet om eventuella förändringar i sin verksamhet, men överlag presterar de ändå acceptabelt

5. Diskussion

Den livsmedelsföretagare som hanterar och producerar ekologiska livsmedel ansvarar för att kraven i EU-förordningar följs. De bör därför ha kunskap om relevanta förordningar och lagstiftningen. Att ha kunskap om EU-förordningen är avgörande för att säkerställa överensstämmelse med de strikta kraven för ekologisk produktion och hantering. Genom att förstå dessa krav kan livsmedelsföretagare säkerställa att deras verksamhet följer bästa praxis för ekologisk produktion, vilket gynnar både konsumenter och miljön.

Det är uppmuntrande att 86 % (30 st) av de inspekterade livsmedelsföretagen visade kunskap eller delvis kunskap om kraven i EU-förordning 2018:848 och 14 % (5 st) av de inspekterade livsmedelsföretagen (butiker) hade endast delvis kunskap om kraven i EU-förordning 2018:848 och upptäcktes ha avvikelser gällande rutiner för reklamationshantering eller brist på återkallningsplaner vid misstanke om att ekologiska produkter inte uppfylla kraven i EU-förordning 2018:848.

Dessa resultat överensstämmer med resultaten från myndighetsrapporteringen i Livsmedelsverket för det operativa målet 5 under perioden 2023-2024 som syftar till att säkerställa att företag som arbetar med ekologiska livsmedel har registrerat sig hos Livsmedelsverket och har giltiga certifikat när det krävs. Dessutom syftar målet att fastställa vilket kontrollorgan dessa företag har blivit certifierade av (Livsmedelsverket, 2023).

Detta understryker vikten av att fortsätta utbilda och informera anläggningar för att säkerställa fullständig efterlevnad av förordningen och därigenom upprätthålla höga standarder för hanteringen av ekologiska livsmedel. Detta kan anses vara ett bra resultat mot bakgrund av de insatser som gjorts av berörda tillsynsmyndigheter, särskilt Livsmedelsverket, som har satt operativt mål nr 5 i sina operativa mål (2023-2025) avseende ekologisk livsmedel i Sverige.

Resultaten av min granskning av system för spårbarhet och avstämning enligt EU-förordning 2018/848 visar att 97 % (34 st) av livsmedelsföretagen hade en väl fungerande digital spårbarhets- och avstämningsmetod för ekologiska produkter. Endast 3 % (1 st) av livsmedelsföretagen, representerande en grossist, hade inte ett system för spårbarhet och avstämning. Vid granskningen kunde detta företag inte presentera en korrekt avstämning och massbalans av certifierade volymer för en ekologisk produkt under den specificerade perioden.

Samtidigt visar resultaten att märkningen av ekologiska livsmedel inte alltid sker korrekt inom livsmedelsföretag. Av de granskade företagen utförde 71 % (25 st)

märkningen av ekologiska livsmedel korrekt enligt gällande rutiner. Å andra sidan utförde 29 % (10 st) märkningen felaktigt. Bland dessa noterades att 6 grossister hade avvikelser, såsom bristande hänvisning till certifieringsorgan som har kontrollerat den senaste bearbetningen av ekologiska produkter. På liknande sätt noterades att 4 butiker hade avvikelser, då EU:s logotyp saknades på förpackningen för färdigförpackade livsmedel som säljs till konsument. Trots att företagen hade välformulerade skriftliga rutiner för märkning av ekologiska produkter, fanns det brister i implementeringen av dessa rutiner.

Dessa resultat överensstämmer med resultaten från Livsmedelsverkets (2023) myndighetsrapport om ekologisk marknadskontroll 2023. Det är anmärkningsvärt att 98 % av de inspekterade anläggningarna (53 av totalt 54) visade en god nivå av system för spårbarhet och hade en märkningsrutin som uppfyllde kraven i EU-förordning 2018/848 (Livsmedelsverket, 2024b).

Vid granskningen av hanteringen och produktionen av ekologiska livsmedel av Kontrollorganet visade resultaten att 94 % (33 st.) av livsmedelsföretagen bedömdes ha en god hantering av ekologiska livsmedel, vilket indikerar att de antingen uppfyller eller överträffar kraven för ekologisk produktion och märkning. Endast 6 % (2 st.) av livsmedelsföretagen, båda grossister, bedömdes ha en delvis god hantering av ekologiska livsmedel, vilket kan innebära att de har utrymme för förbättringar, såsom att granska och bekräfta giltigheten och aktuell status för alla nödvändiga ekologiska certifikat för sina leverantörer och tillstånd inför revisionen, samt att informera certifieringsorganet om eventuella förändringar i sin verksamhet. Trots detta presterar de ändå acceptabelt.

En viktig del av bedömningen innefattade dokumentgranskning, där företagens dokumentation av inköp, försäljningar, lagersaldon, produktionsprocesser och andra relevanta handlingar granskades för att verifiera giltigheten och aktualiteten av alla nödvändiga certifikat och tillstånd. Fysiska inspektioner genomfördes också för att inspektera produktionsutrustning, lagerhållning, transport och andra fysiska aspekter av hanteringen av ekologiska livsmedel samt för att kontrollera områden avsedda för ekologisk produktion för att säkerställa efterlevnad av ekologiska standarder.

En annan viktig aspekt av bedömningen var spårbarhetskontrollen, där företagens förmåga att spåra råvaror och produkter genom hela produktionskedjan granskades för att säkerställa en transparent och pålitlig spårbarhet enligt standarder för ekologisk produktion.

Oanmälda revisioner har blivit en central mekanism för att förbättra effektiviteten och kvaliteten hos certifieringsprogram inom ekologisk jordbruk. Frågan som uppkommer är dock om dessa revisioner verkligen är effektiva och i vilken utsträckning de påverkar certifieringssystemets tillförlitlighet. För att undersöka detta genomfördes en analys av data tillhandahållen av det tyska federala kontoret för jordbruk och livsmedel (BLE), vilken inkluderad information rapporterad av 23 certifieringsorgan. Analysen ställdes inför utmaningar på grund av det komplexa och begränsade rapporteringssystemet som implementerats av de tyska regionala och nationella behöriga myndigheterna. Detta pekar på en nödvändighet att ompröva och förbättra strukturen för officiella rapporter inom certifieringsprocessen. Resultaten av analysen visade på ett relativt lågt antal sanktioner per operatör som upptäcktes genom oanmälda revisioner (Padilla Bravo et al., 2013).

Detta indikerar antingen att majoriteten av operatörerna följer de väsentliga kraven enligt EU-lagstiftningen om ekologiskt jordbruk eller att certifieringsorganen inte upptäcker alla överträdelser på ett tillfredsställande sätt. För att ge ytterligare bevis om effekterna av oanmälda revisioner på tillförlitligheten i det ekologiska certifieringssystemet krävs mer detaljerad forskning med en mer omfattande datamängd. Detta är viktigt för att kunna förstå och förbättra systemets förmåga att säkerställa hög kvalitet och tillförlitlighet i ekologisk certifiering (Padilla Bravo et al., 2013).

Enligt den årliga rapporten för 2021 från Forskningsinstitutet FiBL (2021) om ekologisk mat och ekologiskt jordbruk runt om i världen, visar det en positiv utveckling inom den ekologiska livsmedelsindustrin.

Enligt Årsrapporten Ekologiska för 2023 från Ekologiska Lantbrukarna (2024) är det uppmuntrande att se att branschen fortsätter att utvecklas positivt. Trots en turbulens i försäljningen av ekologiska produkter under 2023, finns det indikationer på en möjlig förbättring. Den totala försäljningen av ekologiska produkter ökade med 0,9 procent under året, även om inflation och konsumenternas stramare ekonomiska situation påverkade försäljningen negativt. Data från det sista kvartalet tyder dock på en potentiell positiv trend. Sammanfattningsvis ger kontrollbesöken en positiv bild av hur livsmedelsföretag hanterar ekologiska produkter.

Certifiering utgör en viktig del av det ekologiska jordbrukssystemet för att skydda hela den ekologiska sektorns integritet. Centralen i certifieringsprocessen är processororienterad granskning på plats av kunniga livsmedelsrevisorer, vilket är avgörande för att motverka bedrägerier inom den ekologiska sektorn. Trots detta finns det bristfällig kunskap om livsmedelsrevisorerers roll i certifieringsschemat. De

senaste åren har sett betydande förändringar i kraven och utmaningarna för det ekologiska certifieringssystemet (Bernhardt m.fl., 2019).

Livsmedelsrevisorns roll i Sverige är av central betydelse för att säkerställa efterlevnad av lagar, förordningar och standarder gällande livsmedelssäkerhet och kvalitet inom livsmedelsföretag. Livsmedelsrevisorerna spelar en nyckelroll i att säkerställa livsmedelssäkerhet och kvalitet inom livsmedelsföretag genom att genomföra noggranna inspektioner, ge vägledning och säkerställa efterlevnad av lagar och standarder. Deras huvudsakliga uppgift är att inspektera, granska och utvärdera livsmedelsanläggningar för att garantera att de uppfyller de nödvändiga kraven och att de producerade och sålda livsmedlen är säkra att konsumera.

Min roll som revisionsledare på Kiwa Certification Sweden som ett ackrediterat certifieringsorgan hjälpte mig mycket att genomföra det här arbetet, jag kunde skapa en plan för mina revisioner och välja ut vilka livsmedelsverksamheter som jag ville implementera mitt arbete på.

Det var fördelaktigt att kommunicera med verksamhetsutövare och ge dem information om mitt arbete under revisioner och vilka krav och förväntningar som gäller.

Avvikelseerna som upptäcktes gällande hanteringen av ekologiska produkter under kontrollen har åtgärdats genom att implementera korrigerande och förebyggande åtgärder inom en fastställd tidsram. Dessa åtgärder har kommunicerats till och godkänts av det relevanta kontrollorganet som en del av det övergripande arbetet med att säkerställa korrekt hantering och produktion av ekologiska livsmedel.

6. Slutsatser

- Kunskap om EU-förordningar är avgörande: Livsmedelsföretagare som hanterar och producerar ekologiska livsmedel behöver ha en god förståelse för EU-förordningar för att säkerställa överensstämmelse med de stränga kraven för ekologisk produktion och hantering
- Bra hantering av ekologiska livsmedel: Majoriteten av de granskade livsmedelsföretagen visar en god hantering av ekologiska livsmedel, inklusive robusta rutiner för reklamationshantering, intern avvikelshantering och spårbarhetssystem
- Många livsmedelsföretag har väl fungerande spårbarhet system och tillämpliga återkallelse förfaranden för spårbarhet av ekologiska livsmedel vid behov
- Behov av förbättring i vissa områden: Trots överlag bra hantering finns det fortfarande utrymme för förbättring hos några företag, särskilt när det gäller märkning av ekologiska produkter där en del företag har gjort felaktiga märkningar

7. Referenser

Bravo, C. P., Ramírez, I. V., Neuendorff, J., & Spiller, A. (2013). Assessing the impact of unannounced audits on the effectiveness and reliability of organic certification. Hämtad från <https://link.springer.com/article/10.1007/s13165-013-0048-9#citeas>

Bernhardt, T., Risius, A., & Spiller, A. (2019). Action Patterns of Organic Inspectors and their Importance for Maintaining the Integrity of Organic Farming. Hämtad från <https://link.springer.com/article/10.1007/s41055-019-00041-9>

Ekologiska Årsrapporten. (2024). Hämtad från <https://www.ekolantbruk.se/rapporter/ekologiska-arsrapporten-2023>

Epok. (2023). Ekologisk mat och hälsa. Hämtad från <https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/epok-centrum-for-ekologisk-produktion-och-konsumtion/vad-sager-forskningen/mat-och-halsa/>

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/848 av den 30 maj 2018 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 834/2007 (EUT L 150, 14.6.2018, s. 1). Hämtad från https://eur-lex.europa.eu/legal_content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02018R0848-20230221&qid=1707135417740

FiBL Research Institute. (2021). Annual report on organic food and organic farming around the world. Hämtad från <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2021/pdf.html>

ISO. (2018). Guidelines for auditing management systems-ISO 19011:2018. Hämtad från <https://www.iso.org/standard/70017.html>

Jordbruksverket. (2023). Om ekologisk produktion. Hämtad från <https://jordbruksverket.se/jordbruket-miljon-och-klimatet/ekologisk-produktion>

Livsmedelsverket. (2023). Operativt mål 5 - Ekologiska livsmedel. Hämtad från <https://kontrollwiki.livsmedelsverket.se/artikel/740/operativt-mal-5-ekologiska-livsmedel>

- Livsmedelsverket. (2024a). Ekologisk mat - att tänka på för företag. Hämtad från https://www.livsmedelsverket.se/foretagande-regler-kontroll/regler-for-livsmedelsforetag/kontroll-och-markning-av-ekologisk-mat#Regler_om_ekologisk_mat
- Livsmedelsverket. (2024b). H - Spårbarhet. Hämtad från <https://kontrollwiki.livsmedelsverket.se/artikel/244/h-sparbarhet#h14-ekologisk-marknadskontroll-i-detaljhandel>
- Magkos, F., Arvaniti, F., & Zampelas, A. (2006). Organic food: buying more safety or just peace of mind? A critical review of the literature. Hämtad från <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16403682/>
- Organic food: Helping EU consumers make an informed choice (2018). Hämtad från https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/557009/EPRS_BR1%282015%29557009_EN.pdf
- Rijk, R. (2007). Chemical migration from active and intelligent packaging materials into food. I: Chemical migration and food contact materials. Elsevier Ltd. s. 371–394. Hämtad från <https://doi.org/10.1533/9781845692094.3.371>
- Zanatta, A. A. C., Fidelis, R., & Sakanaka, L. S. (2023). Method for selecting certification standards for food safety. . Hämtad från <https://link.springer.com/article/10.1007/s12571-023-01370-8>

Populärvetenskaplig sammanfattning

Ekologiska livsmedel är produkter som framställs med extra hänsyn till både naturen och vår hälsa. De produceras genom naturliga odlingstekniker och djuruppfödning istället för konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel. Ett av de främsta syftena med kontrollen är att säkerställa säkerheten för konsumenter.

Kontrollen syftar till att säkerställa att produktionen och hanteringen av ekologiska livsmedel följer de lagar, förordningar och standarder som är specifika för ekologisk produktion. Ett annat viktigt mål med kontroll av ekologiska livsmedel är att bevara miljön. Genom att främja metoder för jordbruk och livsmedelsproduktion som är skonsamma mot naturen och främjar biologisk mångfald, bidrar kontrollen till att minska negativa miljöeffekter. I samband med revisioner i Sverige har det lyfts att det behövs en ökad kontroll av EKO-livsmedel, därför initierades den här studien med syfte att få en övergripande bild av livsmedelsföretagens kunskap om gällande regelverk för ekologiska produkter samt certifieringsorganens roll i Sverige.

I studien låg fokus på att företagen skulle kunna visa upp ett fungerande spårbarhetssystem, ha god kännedom om kraven i EU-förordning 2018/848 och ha relevant dokumentation på plats, såsom rutiner för märkning. Ibland saknade livsmedelsföretagare relevant dokumentation såsom intyg om GMO-frihet eller annan tillämplig dokumentation som eko-certifikat för ekologiska produkter och var tvungna att kontakta tidigare led, såsom leverantörer, för att få denna dokumentation.

Slutsatsen av arbetet är att livsmedelsföretagare i stor utsträckning uppvisar en ganska bra medvetenhet om hur viktigt det är att hantera, lagra och särskilja ekologiska produkter från konventionella produkter genom att separera och märka råvarorna vid mottagande och tydligt identifiera dem genom hela processen för att undvika förväxling eller förvirring mellan råvarorna.

Tack

Jag vill tacka mina handledare, Pernilla Tidåker, SLU institutionen för energi och teknik Kåre Wahlberg, Kiwa Certification AB, SLU Uppsala och för goda råd och stöttning under detta arbete.

Jag vill även rikta ett stort tack till kursdeltagare, föreläsare och övriga som bidragit till att året på magisterprogrammet i livsmedelstillsyn varit trevligt, lärorikt och bjudit på många insikter.

Sist men inte minst ett hjärtligt tack till min kära fru och min familj som uppmuntrade och stött mig varje steg på vägen.

Bilaga 1

Verksamhetstyp

Verksamhetstyp	Antal
Butik med eller utan online försäljning	10
Förädling	6
Grossist, Återförsäljare och Trading	15
Importör från 3:e land	4

Bilaga 2

Checklista som används vid kontroll av ekologiska produkter vid revisioner

Datum och tid:	Verksamhetens namn:
Typ av verksamhet Butik med eller utan online försäljning <input type="checkbox"/> Förädling <input type="checkbox"/> Grossist, Återförsäljare och Trading <input type="checkbox"/> Importör från 3:e land Revisor:	Närvarande:

Har livsmedelsföretag tillräcklig kunskap om kraven i EU-förordning 2018/848?

1. Vad är de första stegen som måste tas om det uppstår misstanke om att en produkt inte uppfyller ekologiska förordningens krav?
2. Vilka åtgärder krävs för att identifiera och isolera den misstänkta produkten enligt ekologiska förordningen?
3. Hur bör ni utreda om misstanken om bristande efterlevnad kan bekräftas?
4. Vilka åtgärder måste vidtas om misstanken kvarstår efter utredningen?
5. Vad innebär det att inte släppa ut eller använda produkten på marknaden som ekologisk eller i ekologisk produktion?
6. Vilka skyldigheter har ni gentemot relevant behörig myndighet eller kontrollorgan om misstanken om bristande efterlevnad bekräftas?
7. Hur kan ni samarbeta fullt ut med myndigheterna för att verifiera och identifiera orsakerna till den misstänkta avvikelserna från föreskrifterna enligt förordningen?
8. Vilka dokumentationskrav gäller för att säkerställa att alla relevanta uppgifter och information vidtas och rapporteras?

Finns ett system för spårbarhet och avstämning som uppfyller kraven i EU-förordning 2018/848?

1. Kan revisorn genomföra spårbarhetskontroller på ekologiska produkter under revisionen? Ja/Nej
2. Kan revisorn utföra avstämning för att jämföra inköp av ingående råvaror/produkter mot försäljningen av ekologiska produkter under revisionen? Ja/Nej
3. Vilka metoder användas för att kontrollera och dokumentera lagersaldon för företaget?
4. På vilket sätt kan företaget säkerställa att spårbarhetskontroller och dokumentation följer lagliga krav och bestämmelser, såsom EU-förordning 2018/848?
5. Vilka interna rutiner och kontroller kan implementeras för att säkerställa noggrannheten och tillförlitligheten i dokumentationen och spårbarhetskontrollen? Har ni en skriftlig rutin för spårningen?
6. Har spårbarhetstester utförts sedan senaste revisionen?
7. Hur kan företaget effektivt hantera eventuella utmaningar eller hinder som kan uppstå i processen för dokumentation och spårbarhetskontroll?

Sker märkningen av ekologiska livsmedel på rätt sätt i livsmedelsföretag?

1. Finns EUs logotyp på förpackningen när det gäller färdigförpackade livsmedel till konsument då produktionen skett i ett EU land?
2. Är logotypen en minsta höjd om 9 mm och bredd på minst 13,5 mm?
3. Finns det en hänvisning till ett certifieringsorgan som har kontrollerat den verksamhetsutövare som genomfört den senaste bearbetningen av ekologiska produkter?
4. Finns det en hänvisning till den gemenskapslogotyp som används för ursprunget till jordbruksråvarorna (EU, icke-EU och/eller odlingsland, region)?
5. Innehåller märkningen på ytterförpackningen uppgifter om aktören eller säljaren, namn eller kodnummer på aktörens certifieringsorgan, produkten benämning, uppgift om ekologisk produktion och eventuellt identifikationsbrickor på partiet?

Kontrollorgans bedömning av livsmedelsföretagets hantering och produktion av ekologiska livsmedel?

1. Finns det dokumentation tillgänglig som visar att kontroller av ekologiska produkter har utförts vid mottagandet av varorna?
2. Inspekterade den första mottagaren förpackningen/behållaren, förseglingen och kontrollintyget vid mottagandet av produkten importerad från tredje land? ? Ja/Nej
3. Är importören registrerad i Traces NT?
4. Finns kontrollintyg (Certificate of inspection, COI) tillgängligt under revisionen?
5. Dokumenteras resultatet i ruta 31 i importdokumentet (COI) i Traces? Ja/Nej

Övrigt:

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.